

ERICH FROMM'A GÖRE DİN KAVRAMI

Emrah BOZKURT

[“Din Kavramı” Makalesinin “Batı Literatüründe Din” Bölümüdür.]

Yayımlanan Yer

Havâss Dergi, sy.I, Mayıs-Temmuz 2017, Trabzon 2017, s.34-55.

1.6. ERICH FROMM'A GÖRE

"... böylesi dinsel yaşantıların temel özelliği, insanların kendi dışlarındaki görülmez, tutulamaz ve duyulmaz olan bir güce teslim olmalarıdır. Bu tür dinin en büyük erdemi itaat, baş günahı ise itaatsizliktir. Tanrı'nın en güçlü ve her şeyi bilen oluşu tanımlamasına karşı, insan güçsüz ve anlamsızdır. Kendini tam anlamıyla Tanrı'ya adadığında ve ancak bu yolla insan güç kazanır. Kendini güçlü bir otoriteye adamak, insanı yalnızlıktan, kısıtlılıktan ve terk edilmişlik duygusundan kurtaran çözümlerden biridir..."¹ Fromm bu tanımı otoriter dinler için yapmaktadır. Dinin özelliklerini insancıl (humaniter) ve otoriter olgular içermesi olarak ikiye ayırır. Fromm'da tanrıya inanmak konusunda Durkheim gibi düşünmektedir; dinde önemli olanın tanrıya inanmak ya da inanmamak olmadığını, insancıl bir yaşam biçimi ile otoriter ve puta tapıcı bir yaşantı arasındaki bir ayırmada olduğunu belirtir. Dinin toplumdaki erk ile işbirliği içine girmesi halinde insancıl özünden uzaklaştığını dile getirir. Fromm, insancıl dinlerin, insan ve onun güçleri ile ilgilenmesini şu şekilde belirtir: "*İnsan, kendini ve diğer insanlarla olan ilişkilerini anlayabilmek, evrendeki yerini kavramak için öncelikle aklını geliştirmelidir. Ve insan gerçeği tanımak, olanaklarının ve gücünün sınırlarının farkına varmak zorundadır. Sevme güçleri gelişmeli, kendi kendine karşı saygısı artmalı ve tüm canlılarla beraber olduğu deneyini yaşamalıdır. Bu tür bir dinsel yaşantı, evrenle bir olduğu sezgisini verir insana. Dünya ile olan ilişkisini düşünce ve sevgi üzerine kuran bir kişi, kendini tüm evrenle birlik olmuş gibi hisseder. Hümaniter bir dinde insanın çabası, güçlerini kullanmayı öğrenmek yönünde yoğunlaşır. Erdem, itaatte değil, kendini gerçekleştirir. İnanç, bir şeye inanmanın getirdiği bir güvendir ve düşünce ile duygunun işbirliği altında gelişen kişisel deney sonucu ortaya çıkar. Yoksa belirli bir davranış biçimini, onu koyandan ötürü doğrudan kabullenmek değildir. Otoriter dinlerdeki suçluluk duygusu ve acı çekme yerine, burada baskın olan duygu sevinçtir.*"² Fromm'un inanç konusunda söylediği şey önemlidir. İncanın akıl ile bizzat deneyim sonucu ortaya çıktığına vurgu yapıyor ve davranış biçimlerinin bu şekilde kabul edilmesi gerektiğini yani dinin emrettiği herhangi bir şeyin nedenselliğini sorgulamadan, bilmeden kabullenilmemesi gerektiğine dikkat çekiyor. Aksi durumda sadece din bunu emrediyor ve bu yüzden böyle kabul ediyorum, demek bilmeden kabullenmek ve uygulamak olacaktır. Ve böyle bir durumda düşünce ve duygudan bahsetmek mümkün değildir. Fromm, Toplum bireylerince paylaşılan ve o bireylere belli bir yön belirleyen, belli bir bağlanma amacı kazandıran herhangi bir düşünce ve eylem sistemine din denilebilir, demektedir. Ona göre böyle bir sistemin tanrılı ya da tanrısız olmasının bir önemi yoktur.³ Din olgusuna sahip olmamış hiçbir kültür olmadığını ve gelecekte de olmayacağını söyler. Dolayısıyla tanrılı-tanrısız, hatta çağdaş seküler sistemler bile bu tanıma göre din olarak görülür.⁴ Bu konuda L.Nortbourne, tanrı kaynaklı ve merkezli olmayan inanç sistemlerinin de din olarak tanımlanmalarına karşı çıkarak, beşeri bir takım

¹ Erich Fromm, a.g.e., s.55.

² Erich Fromm, a.g.e., s.57.

³ Karacoşkun, a.g.m., s.25.

⁴ İsmail Çalışkan, a.g.e., s.36.

sistemlerin dinin yerini alabileceklerini ancak onların din olarak tanımlanmalarının bir zihin karışıklığına sebebiyet vereceğinden dolayı, doğru olmayacağını söyler. O'na göre din sözcüğü, en başta beşerî zihnin bir kurgusu olmayan, bilakis tanrı kaynaklı bir şey için kullanılır.⁵ Ancak bunun böyle olmadığını Fromm ve Durkheim'in görüşleriyle belirtmiştik, ayrıca Kur'an'ın da bu tarz beşerî sistemleri din olarak kabul ettiğini aşağıda detaylıca aktaracağız.

⁵ Lord Northbourne, *Modern Dünyada Din*, İstanbul 1995, s.11.